

Nr 33.

Ankom till riksdagens kansli den 29 april 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet.

Genom en den 6 februari 1942 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 37, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om preskription av rätt till medel som innestå hos offentlig myndighet.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Hava medel, i annat fall än som avses i lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, enligt lag eller författning inbetalts till offentlig myndighet för att utgivas till den som finnes berättigad därtill, och äro medlen, då tjugu år förflutit från inbetalningen, fortfarande innestående, utan att rätten att utbekomma dem är beroende av framtida händelse, äge den som inbetalt medlen lyfta beloppet jämte upplupen ränta, om anledning ej finnes till antagande att fråga om rätt till medlen är beroende på prövning och han anmäler sig inom natt och år. Vad nu sagts om den som inbetalt medel till offentlig myndighet skall, där medel uttagits genom exekutiv förrättning, gälla den, hos vilken förrättningen ägt rum.

Den, som vill lyfta nedsatt fullföljdsavgift, vare pliktig att anmäla sig inom tjuguett år från det nedsättningen skett.

2 §.

Göres ej anmälan, som i 1 § sägs, tillfalla medlen kronan.

3 §.

Har i lag meddelats bestämmelse, som avviker från vad ovan stadgas, skall den lända till efterrättelse.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942; dock vare ej den, för vars räkning visst belopp inbetalts, eller den, som inbetalt beloppet, på grund av vad i lagen stadgas förlustig sin rätt, om han före den 1 juli 1944 anmäler sig för lyftning av medlen.

Genom denna lag upphäves vad i kungl. brev den 10 augusti 1763 till övre borgrätten och kungl. brev den 8 oktober 1828 till statskontoret stadgas om nedsatta medel.

I fråga om de skäl som ligga till grund för det framlagda lagförslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Beträffande gällande bestämmelser i fråga om preskription av rätt till medel som inestå hos offentlig myndighet lämnas i propositionen följande redogörelse.

I 20 § preskriptionsförfordningen den 4 mars 1862 stadgas, att förordningens bestämmelser icke skola äga tillämpning å, bland annat, medel som blivit insatta i rikets ständers bank eller riksgäldskontor eller under annan allmän vård. Angående dylika medel skall i stället lända till efterrättelse vad därom särskilt är stadgat. Lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar den 24 mars 1927 innehåller i 7 § stadgande, att om belopp som nedsatts enligt lagens bestämmelser fortfarande inestår, då tjugu år förflutit från det nedsättning skett, och anledning ej finnes till antagande, att fråga om rätt till beloppet är beroende på prövning, beloppet må av gäldenären lyftas, om han anmäler sig därtill inom natt och år. Göres ej sådan anmälan, tillfaller beloppet kronan. I kungl. brev till övre borgrätten den 10 augusti 1763 förklaras, att deponerade medel icke komma under någon preskription, såvida de ej bestå av annat än enskilda personers medel som för oslitna tvisters skull kommit att stå under allmänt förvar, och kunna efter längre eller kortare tid återtagas sedan tvistemålen upphört. Enligt kungl. brev till statskontoret den 8 oktober 1828 skola för enskildas räkning hos länsstyrelserna gjorda depositioner, som blivit tio år gamla, uppsägas till återlyftning genom kungörelse i Post- och inrikes tidningar samt från predikstolarna i länet. I kungörelsen skall vederbörande uppfordras att inom natt och år ifrån kungörelsens datum anmäla sig hos länsstyrelsen samt förete de utfärdade depositionsbevisen och styrka sin äganderätt till de nedsatta medlen. Efter fordringsanspråkens prövning och godkännande utbetalas beloppen av länsstyrelsen. Depositioner, som icke inom den i kungörelsen föreskrivna tid återlyfts av vederbörande, skola enligt sagda kungl. brev insändas till statskontoret. Rättsägare, som av gällande orsaker överskridit den utsatta terminen, har enligt brevet att anmäla sig hos statskontoret och behörigen styrka sin rätt till de depositionsmedel, han önskar återfå. Numera insändas deponerade medel, som icke inom föreskriven tid lyfts, i

regel ej till statskontoret, utan omföras i länsräkenskaperna till riksstatstiteln »A. IV Diverse inkomster» under beteckningen »Överåriga depositioner». Från denna titel sker utbetalning, när vederbörande sedan gör framställning om beloppets utfående.

Bestämmelser, att medel, som tillkomma enskild part, skola i avbidan på lyftning stå i allmän vård, förekomma flerstädes i lagstiftningen. Vissa lagar innehålla stadgande om preskription av rätten till de nedsatta medlen. I 57 § lagen om expropriation föreskrives t. ex. för visst fall att, om anspråk på expropriationsersättning ej göres inom tio år från sammanträde för expropriationsersättnings fördelning, ersättningen må lyftas av den exproprierande, såframt denne anmäler sig för sådant ändamål hos Konungens befallningshavande under elfte året efter sammanträdet, och att, där sådan anmälan ej sker, beloppet skall tillfalla kronan. En liknande bestämmelse gives i 43 § gruvlagen. I andra lagar saknas sådana bestämmelser. Detta är fallet i fråga om medel som enligt bestämmelserna angående exekutionsmedel i 158, 159 och 166 §§ utslagningslagen nedsatts i riksbanken. Enligt 13 § kungörelsen den 14 december 1917 om landsfiskals och stadsfogdes dagbok i utskökningsmål m. m. skall insättning hos riksbanken ske, för överståthållarämbetets räkning å dess giroräkning och för länsstyrelses räkning å statsverkets giroräkning. Enligt 9 kap. 54 § vattenlagen skola ersättningar, som där avses, i regel nedsättas hos länsstyrelsen. I 3 kap. 22 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom stadgas, att hyresgäst i vissa fall må nedsätta hyran hos överexekutor. Vidare må erinras om stadgandet i 183 § sjölagen, enligt vilket, där flera behöriga innehavare av bodmeribrev anmäla sig, betalning icke må erläggas till någon av dem utan beloppet i stället skall överlämnas till god man eller nedsättas i allmänt förvar. Enligt 184 § skall bodmeriskuldens belopp likaledes nedsättas i allmänt förvar, om bodmeribrevet icke uppvisas å förfallodogen. I 55 § lagen om ägofred stadgas, att om ägare till intaget hemdjur bjuder lösen för djuret men intagaren ej vill utlämna det, ägaren må nedsätta lösenbeloppet eller ställa pant eller borgen därför hos utmätningsmannen i orten eller annan i orten boende pålitlig person. Enligt den förut gällande gruvstadgan skulle försvarsavgift inbetalas till länsstyrelsen, som på anmälan skulle tillhandahålla jordägaren honom tillkommande andel.

Jämlikt 30 kap. 19 § rätttegångsbalken är den, som vill fullfölja talan mot hovrätts beslut, pliktig att med vissa undantag hos länsstyrelsen nedsätta fullföljdsavgift, etthundrafemtio kronor, och enahanda belopp till säkerhet för den kostnadsersättning, som kan komma att tillerkännas motpart. Beträffande fullföljdsavgift stadgas i 43 § samma kapitel, att då Konungen gör ändring i där angivna beslut, tillika skall enligt vad närmare är stadgat förordnas, att part äger återbekomma nedsatt fullföljdsavgift. Gives ej sådant förordnande, tillfaller avgiften kronan. Även beträffande kostnadsersättning skall Konungen förordna, om och i vad mån belopp, som part nedsatt, må av honom eller motparten lyftas. Den som vill lyfta fullföljdsavgift eller kostnadsersättning skall anmäla sig hos länsstyrelsen.

I skrivelse till Konungen den 14 juni 1940 (nr 388) har riksdagen hemställt, att nu gällande bestämmelser rörande utbetalning av överåriga depositioner i allmänt förvar måtte ersättas med tidsenliga föreskrifter och att därvid en skälig begränsning borde ske av den tidsperiod, under vilken staten skulle vara ansvarig för de deponerade beloppen.

I skrivelsen — vilken var föranledd av vissa uttalanden i riksdagens revisorers berättelse angående granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden den 1 juli 1938—30 juni 1939 m. m. — framhålls, att ett av statskontoret i ärendet framfört förslag, enligt vilket bestämmelserna borde utformas i nära anslutning till lagen om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, förtjänade beaktande.

Inom justitiedepartementet har i november 1941 upprättats en promemoria i ämnet.

I promemorian anföres, att det icke vore rimligt att det allmänna i obegränsad tid skulle ansvara för medel som nedsatts hos eller eljest inbetalts till offentlig myndighet. Specifikationer och kvitton på verkställda utbetalningar borde efter hand kunna förstöras, så att de ej alltför länge måste belasta räkenskaperna. I promemorian erinras, att bestämmelser om nedsättning av medel meddelats inom vitt skilda lagstiftningsområden. Bestämmelserna vore också av olika karaktär inbördes. I vissa fall skedde nedsättning för att offentlig myndighet skulle svara för att medlen komme rätt person till handa. I andra fall verkställdes nedsättning allenast till fullgörande av vissa i lag föreskrivna prestanda. En särställning intoge bestämmelserna i utsökningslagen om nedsättning hos riksbanken. I de fall som där avsåges vore det exekutionsförrättaren och icke den enskilde som nedsatte medlen. Den åtgärd som här motsvarade nedsättningen i andra fall vore medlens inbetalning till exekutionsförrättaren.

En lagstiftning i ämnet borde, enligt vad i promemorian uttalas, utformas i anslutning till förenämnda föreskrifter i 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Enligt 7 § i denna lag gällde, att då tjugu år förflutit från det nedsättning skett, gäldenären finge lyfta beloppet, om det ej funnes anledning till antagande att fråga om rätt till beloppet vore beroende på prövning och han anmälde sig inom natt och år. Gjordes ej sådan anmälan, tillföлле beloppet kronan. Samma bestämmelser syntes böra gälla, när medel, i annat fall än som avsåges i 1927 års lag, nedsatts hos eller eljest inbetalats till offentlig myndighet för att utgivats till den som funnes berättigad därtill. Ett särskilt stadgande syntes emellertid vara erforderligt beträffande deposition av fullföljdsavgift. För dessa fall borde utsägas, att den som nedsatt beloppet och berättigats att återbekomma det finge anmäla sig för lyftning inom tjuguet år från det nedsättningen skett. Om i lag meddelats särskild bestämmelse angående preskription av rätt till deponerade medel — såsom i lagen om expropriation och i gruvlagen för vissa där angivna fall — borde den lända till efterrättelse.

Beträffande ikraftträdandet har i promemorian föreslagits, att de nya bestämmelserna skulle gälla från och med den 1 juli 1942. Om medlen inbetalts tidigare, borde dock i varje fall möjlighet att lyfta beloppet stå öppen under viss tid, förslagsvis till den 1 juli 1944. För att ej i onödan komplicera övergångsstadgandet syntes en gemensam tidpunkt kunna stadgas för den rättsägare för vilken nedsättning skett och för den som nedsatt eller eljest inbett beloppet. Detta innebure, bland annat, att om den sistnämnde anmälde sig före nämnda dag, myndigheten, därest annan kunde tänkas göra anspråk å beloppet, måste avvakta samma dag för att konstatera att ej någon som hade bättre rätt anmälde sig.

Vid promemorian fanns fogat ett i enlighet med det anförda upprättat förslag till lag om medel som innestå hos offentlig myndighet.

Över promemorian jämte lagförslaget ha efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län.

Statskontoret, överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län ha lämnat förslaget utan erinran.

Riksräkenskapsverket har i sitt yttrande ifrågasatt, huruvida icke föreskrift borde meddelas om skyldighet att underrätta vederbörande rättsägare om vad han hade att iakttaga för att utbekomma deponerade medel. Ämbetsverket har i detta hänseende anfört följande:

Det av riksdagens revisorer påtalade missförhållandet, att i allmän vård deponerade penningar i många fall ej blivit inom tid, då sådant skäligen bort ske, av vederbörande rättsägare lyftade, måste enligt riksräkenskapsverkets mening betraktas icke blott från synpunkten av försummelse från rättsägarrens sida att göra sitt anspråk gällande utan även från synpunkten av vederbörande myndighets underlåtenhet att i fall, då sådant kunnat ske, lämna borgenär eller gäldenär underrättelse eller påminnelse om att deponerat belopp funnits att utfå.

Det torde vara anledning att i nyssnämnda hänseende göra åtskillnad mellan nu ifrågavarande slag av depositioner, vilka äro betingade av i lag eller författning meddelade föreskrifter, och sådana frivilliga depositioner, som avses i lagen den 24 mars 1927 om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Gäldenär, som anlitar den i nämnda lag lämnade möjligheten till nedsättning av penningar, torde få anses äga kännedom om lagens föreskrifter om såväl möjligheten att förbehålla sig rätt att återtaga det nedsatta beloppet som risken att beloppet i händelse av uteblivet anspråk på detsamma kan tillfalla kronan. Det kan således icke anses obilligt, om han på grund av underlåtenhet att vidtaga i lagen angivna föreskrifter för tillvaratagandet av sin rätt går miste om densamma. Som gäldenären enligt lagens 3 § har att underrätta borgenären om skedd nedsättning och som borgenär sålunda icke utan egen försummelse att i rätt tid lyfta nedsatt belopp går miste om sin rätt emot gäldenären i vad gäller det nedsatta beloppet, kan bestämmelse om att beloppet efter tjugu år tillfaller kronan ej heller medföra obillig verkan för borgenären.

När däremot är fråga om sådana depositioner av obligatorisk karaktär, som avses i nu föreliggande lagförslag — vilket uppenbarligen åsyftar icke blott depositioner, som redan äro i lag eller författning föreskrivna, utan har all-

män räckvidd även med avseende å framdeles tillkommande bestämmelser av samma slag — synes det ej berättigat att utan vidare utgå från att varje borgenär eller gäldenär måste äga närmare kännedom om vad som är att iakttaga för tillvaratagandet av hans rätt. Vid sådant förhållande synes det obilligt, att vederbörande utan att hava blivit uppmärksammas härå går förlustig sin rätt till beloppet. I synnerhet synes detta gälla, då den ursprungliga rättsägaren avlidit och hans stärbhusdelägare inträtt i hans ställe utan att måhända äga kännedom om det rättsförhållande, som föranlett depositionen.

Riksräkenskapsverket vill på grund av vad ovan anförts ifrågasätta, om ej skyldighet bör införas för den myndighet, hos vilken depositionen gjorts, att inom tillräcklig tid före inträdandet av i lagen avsedd rättsförlust företaga åtgärd för vederbörande rättsägares underrättande, och i samband därmed om ej rättsförlustens inträdande bör göras beroende av att dylik åtgärd bevisligen företagits, där så utan större svårighet varit möjligt. Skulle rättsägare ej vara känd, synes kungörelseförfarandet böra förekomma, därest det innestående beloppet mera avsevärt överstiger kungörelsekostnaderna, vilka i varje fall böra bestridas från detta belopp. Då det måste anses som en fördel för staten, att förvaltningsbestyret med deponerade medel i varje fall begränsas till kortaste möjliga tid, synes det ur statens synpunkt angeläget, att myndighet, hos vilken deposition ägt rum, icke utan vidare låter depositionsförhållandet bestå till frammot 20-årsgränsen utan, så snart anledningen till depositionen bortfallit, på eget initiativ undersöker möjligheten av beloppets utbetalande till vederbörande. Skulle särskilda tillämpningsföreskrifter till den föreslagna lagen komma att utfärdas, synas dessa böra innehålla ett stadgande med nu nämnda syfte.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Westman*, följande:

»Det remitterade förslaget synes innefatta en lämplig reglering av frågan om preskription av rätt till medel, som nedsatts hos eller eljest inbetalts till offentlig myndighet i andra fall än som avses i 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Förslaget torde dock böra begränsas till medel som nedsatts på grund av eller eljest med stöd av stadgande i lag eller författning. I detta sammanhang må anmärkas, att med offentlig myndighet ej förstås allenast statlig myndighet.

Nedsatt belopp skall enligt förslaget i regel lyftas av den därtill berättigade inom tjugu år, varefter den som inbetalt beloppet äger att återlyfta det inom natt och år. Utöver de i förslaget upptagna villkoren för återlyftning torde böra angivas, att därför förutsättes, att den för vars räkning nedsättning skett ej för lyftning är beroende av särskilt villkor som ännu ej inträffat. Det kunde möjligen ifrågasättas, huruvida icke för vissa fall en kortare preskriptionstid än tjugu år borde föreskrivas. Fördelen av en enhetlig regel synes dock vara övervägande, och förslaget ansluter till vad som stadgas i 1927 års lag. Vad särskilt angår nedsatt fullföljdsavgift synes den för detta fall föreslagna preskriptionstiden av tjugueett år vara lämplig med hänsyn till att klagandens rätt att återlyfta rättegångskostnadsersättning, som han samtidigt må ha nedsatt, enligt huvudregeln i förslaget utgår i och med utgången av det tjuguförsta året från nedsättningen.

Det må framhållas, att när medel, som inbetalas till offentlig myndighet, av denna insätts i bank, tiden skall räknas från den dag då medlen inbetaltes till myndigheten och icke från dagen för banksättningen. Vad nu sagts gäller även det fall, att medel vid utmätning eller annan exekutionsförrättning inflyta till exekutionsförrättaren och sedermera insätts i bank. Med avseende å exekutiv förrättning torde i övrigt uttryckligen böra angivas, att vad i förslaget sägs om den som inbetalt medel till offentlig myndighet skall gälla den hos vilken förrättningen ägt rum. Såvitt angår fast egendom som sålts å exekutiv auktion bör härmed förstås den som var ägare till fastigheten, då den såldes.

Med rätt att lyfta det nedsatta beloppet bör även följa rätt att lyfta ränta som må ha upplupit därå.

Något stadgande om skyldighet att underrätta enskild rättsägare om vad han har att iakttaga torde icke böra införas i nu ifrågavarande lag. Vederbörande myndighet lär i regel — i synnerhet sedan någon tid förflutit — icke ha sig bekant vem som kan vara berättigad att lyfta beloppet. Föreskrift om att den för vars räkning beloppet nedsatts skall underrättas om själva nedsättningen bör åter, när så erfordras, meddelas i de författningar där nedsättningen är reglerad. Bestämmelser därom ha också meddelats för vissa fall.»

Lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran.

Det nu förevarande förslaget har föranletts av en framställning från riksdagen, i vilken hemställts att nu gällande bestämmelser rörande utbetalning av överåriga depositioner i allmänt förvar måtte ersättas med tidsenliga föreskrifter och att därvid en skälig begränsning måtte ske av den tidsperiod, under vilken staten skulle vara ansvarig för de deponerade beloppen. I detta syfte stadgas i förslaget, att nedsatt belopp såsom regel skall lyftas av den därtill berättigade inom tjugu år, varefter den som inbetalt beloppet äger återlyfta detsamma inom ett år; sker ej detta tillfaller beloppet kronan. Dessa bestämmelser motsvara vad som gäller enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Med hänsyn härtill har utskottet, ehuru den föreslagna tjuguårsfristen åtminstone för vissa fall kan synas onödigt lång, ansett sig kunna giva förslaget sin anslutning.

Utskottet.

Utskottet vill emellertid framhålla, att förslagets syfte är att fastställa en längsta tid för kronans ansvar för det deponerade beloppet. Förslagets upphöjande till lag bör således icke anses utgöra hinder för att åtgärder från vederbörande myndigheters sida vidtagas för att åvägabringa lyftning av deponerade belopp innan de fastställda tidsfristerna utlöpt. Genom dylika åtgärder skulle därjämte kunna vinnas en ej obetydlig lättnad i bokföringsarbetet hos de statens myndigheter som omhänderha deponerade belopp. Enligt utskottets mening bör man, även om det icke uttryckligen föreskrivits i någon författning, kunna förutsätta, att om en myndighet äger vetskap om

vem som är berättigad att lyfta ett deponerat belopp, myndigheten icke år från år balanserar beloppet utan, där så utan svårighet kan ske, i lämplig form påminner vederbörande om rätten att lyfta beloppet.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 37, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 28 april 1942.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson, Karl Emil Johanson, Theodor Magnusson, Brandt, Caap, Ahlkvist* och *Verner Andersson**;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund och *Larsson* i Hede*, fru *Gustafson*, herrar *Landgren* och *Nilson* i Eskilstuna*, fröken *Öberg* samt herr *Gustafsson* i Lekåsa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.